

Георги Ст. Георгиев

Един от Първа дивизия

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Георги Ст. Георгиев, *автор*

© Георги Караманев, *редактор*

© Владислав Карагеоргиев, *автор на предговор и бележки под линия*

© Николета Карайончева, *художник на корица*

© Виктория Николова, *графично оформление*

„БИ 93“ ООД
София, 2018 г.

ISBN: 978-619-7496-04-8

Георги Ст. Георгиев

**Един от
Първа дивизия**

София
2018

Потуваме.

Почиваме.

Седим.

Спим.

Раздира се, на открито.

Раздира се, сред сняг, дъжд,
мъгла, кал, влага.

Мокър от дъжд не се бои.

А ние не се боим, дори и когато
не сме мокри.

Георгий Ст. Георгиев

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	8

I част

Към фронта	13
Напред по златна Добруджа!	23
За родината	30
По пътя към смъртта и спасението	34
Една голяма българка	42
В старата и новата столица	46
Отново към фронта	55
Напред по ширналата се Румъния!	63
Сред снежни бури	77
На зимни квартири	90
Букурещ, Плоещ, Браила... Перешор	96
В кралските дворци	110
Букурещкият нощен живот	113
Отново Перешор	123
Ridendo dicere verum!	126
Те не умряха	132

II част

На юг!	139
Копане. Патруле. Роплане. Алталерия	149
Войници	164
Шопи	181
Офицери	192
„Офицерша“	212
Противник	223
Щурмови и нещурмови нападения, боеве	238
Опреснителен курс	246
Отпуск	251
Командир	260
Отстъпление	282
Заложничество	288
Бягство	293
Спасение	305
Pietas	319

Предговор Спомен за българския дълг

Щастието е в самите нас. То е в изпълнението на дълга. Дългът е предимство, дългът е превъзходство, дългът е победа.

Георги Ст. Георгиев

Годините, прекарани в окопите на Първата световна война (1914 – 1918), и до днес имат своята трайна следа в културната памет на света. От „Седемте стълба на мъдростта“ на Т. Е. Лоурънс до „В стоманените бури“ на Ернст Юнгер, личните преживявания на войниците и офицерите показват една важна гледна точка, която често е пренебрегвана в безбройните томове на историографията.

Когато говорим за сражения, посочваме дати, изброяваме местности, изчисляваме жертвите в проценти.

Но знаем ли какви мисли минават през ума на ранения, каква е истинската цена на победата?

А какъв е българският принос във военната мемоаристика, посветена на Първата световна война?

Отговорите на тези въпроси ще открием на страниците на тази книга, която според Димитър Талев „ще стопли много български сърца“, а също така е определена от Калин Донков като „бестселъра на разранената българска душа“.

Кой е нейният автор, превърнал се в летописец на своето поколение и изпълнил дълга си докрай, а днес – незаслужено забравен?

Георги Стоянов Георгиев е роден в София на 4 декември 1896 г. Учи в Първа софийска мъжка гимназия,

където негов класен ръководител е Благой Димитров (1859 – 1944) – радетел на освободителното и просветно дело в Македония.

Включването на България в Първата световна война през октомври 1915 г. заварва Георгиев като студент по право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Постъпва в Школата за запасни подпоручици в Княжево, която завършва за 5 месеца и 12 дни, след което – през септември 1916 г., е изпратен на Добруджанския фронт. Зачислен е като взводен командир в 3-а рота, 41-и полк, Първа Софийска дивизия.

Ненавършил още 20 години, офицерски кандидат Георги Георгиев пристига на позицията, когато 3-а армия вече е започнала своето настъпление по линията Кузгун – Кара Омер, намираща се на старата българо-румънска граница.

Няколко дни по-късно, при шурмуването на силно укрепената Кубадинска позиция, той е прострелян в гърдите – близо до сърцето, и в лявата китка. Оцелява по чудо. След лечението се завръща в частта си, с която ще остане до края на войната.

На 21 години Георги Георгиев е вече ротен командир.

Награден с три ордена „За храброст“ и един „За военна заслуга“. Последният му е връчен за бягството от заложничество, когато за 11 денонощия изминава 230 километра, газейки през ноемврийските ледени води на Вардар.

След войната продължава юридическото си образование. Работи в Министерството на правосъдието. Основател на библиотека „Избрани съдебни речи“ (1926 – 1931). Автор на творбите: „Ирен“, „Госпожа Лафарж“, „Срещите ми с бележити френски писатели“, „Славните бойни водачи на шопите: 1915 – 1918“.

През 1935 година издава със собствени средства „Един от Първа дивизия (Спомени на участник)“.

Книгата е живо свидетелство за героичните, но и

трагични събития в историята на българския народ в началото на ХХ век.

Тя проследява пътя на младия офицер по фронтовете на Първата световна война. Разказва ни за боевете с руски войски и снежните бури на Румъния, за живота в окопите на Битолския фронт, където авторът прекарва повече от 500 дни. Показва ни крушението на националните идеали, когато дивизията, според условията на подписаното Солунско примирие, трябва да се предаде сама в плен, без да е победена.

Георги Георгиев ни запознава с истинските герои на Първа дивизия, сред които са командирът на 41-и полк полковник Хараламби Тошков – с незаздравяващата си тежка рана в крака, той се бои единствено да не напусне строя и другарите си. Тихият и скромнен Рангел от 6-и полк, с когото Георгиев пътува в една каруца към фронта, за да се срещнат после отново из улиците на Букурещ.

Авторът разказва за последните мигове от живота на писателя Владимир Мусаков – офицер от неговия полк, ранен в същия ден като Георгиев – 19 септември. След като ампутират крака му, подпоручик Мусаков почива от тетанус в последните септемврийски дни на 1916-а. Други герои остават безименни, като например неизвестната българка, изнасяща на ръце трупа на току-що починалия си съпруг.

Скоро след издаването си книгата се превръща в абсолютен бестселър, само за седем години претърпява пет издания. Получава положителни отзиви, както от литературни критици, така и от офицери, служили в същата Първа Софийска дивизия.

Интересна е оценката на руския емигрант и белогвардейски офицер подполковник Глеб Фьодорович Волошин:

„Втората част, в която са дадени ескизи от боевете на Първа дивизия на малко известния за нас южен фронт, са в най-висша степен интересни по описание-

то на трагедията на българския офицер в последните дни на войната. Може би тази част ще може да бъде разбрана от руското офицерство, което преживя същата трагедия в по-голям мащаб.“

След 1944 г. книгата и нейният автор потъват в забвение. Дълго време Георги Георгиев не се занимава с писане. Едва през 1960 г. излиза статията му „В защита на българския език“, а през 1971 г. пише и раздава в тесен кръг есе със заглавието „Слово за дълга“.

Георги Стоянов Георгиев умира на 83 години. Калин Донков разказва за последните му мигове:

„На 5 януари 1980 г. старият литератор почина. Лежеше посред зимното гробище, угаснал сам и непримирен, непобедил и непобеден, заобиколен от безпомощни мъже, които не знаехме как се постъпва в такъв банален житейски епизод. Имаше и групичка много възрастни господа и един от тях ни каза: „Знаете ли кого погребяхме днес? Днес погребяхме най-храбрия жив българин!“. И тогава научих за онези, повече от двайсет, патрулни нападения, които още на младини го бяха превърнали в легенда за неговото поколение.“

„Един от Първа дивизия“ е съвкупност от епизоди, показващи силата на българския дух в тежките години на войната. А нейният автор, Георги Стоянов Георгиев, е пример за живот, отдаден на родината, дори когато тя несправедливо те е забравила.

Макар да ни делят сто години от описаните в книгата събития, с всяка прелистена страница читателят ще върви по дългия и поучителен боен път на Желязната дивизия. Ще почувства гордостта от победите. И най-вече ще изпита болката на истинската българска трагедия.

Владислав Карагеоргиев

I

час

Към фронта

Много отдавна софийската гара не е преживявала такава тържествено изпращане. Огромна навалица, особено жени и деца, се трупа от всички страни на града към вратите на това посивяло, безразлично здание, пред което, като пред голям военачалник, са се изтегнали два дълги влака.

Всяка гара е кристална ваза, в която възторжени цветя цъфтят.

Всяка гара е скъпоценна урна, която гаснещи надежди красят.

Влаковете са един срещу друг. Площадка от няколко метра ги дели. А народ, народ! Офицерските кандидати, завършили с 40-и набор школата, заминават за Северния и за Южния фронт.

Септември 1916 г.

Гледам и не виждам нито един от другарите си. Вмъквам се в едно купе, за да оставя школното си сандъче и бързам навън. Множество познати лица се движат в една или друга посока. И те търсят. Най-после, ето Донко Влайков¹.

– Довиждане, Донко!

– Довиждане, довиждане! Ще ловя с ръце аеропланите. Ей тъй!

И вдига ръцете си, и става още по-висок и още по-тънък.

Една свирка и всичко се раздвижва. Прегръщания, целувания... Цветя, цветя...

– Сбогом! Довиждане! На добър час! Пази се! Здраво гръжте! Бог да ви закриля!

А един старец, подпрян на бастуна си, маха с шапка и, като пред олтар, дава върховно причастие.

1. Донко Влайков – син на възрожденския учител и финансист Алипия Г. Влайков (1856 – 1934). Племенник на писателя Тодор Г. Влайков (1865 – 1943).

– Живейте вие, бъдещи храбреци от Първа дивизия!

Двата влака се изтеглят бавно. Ние махаме. Махат ни. Ето, това момиче не вижда вече този, за когото е излязло, но аз приемам поздрава му, както излезлите за мен пожелават добър път и сполука на груг, други, непознати, но не и незнайни. В този час всички знаят закъде заминават. И всички се чувстват близки.

Очите ми не виждат вече гара, изпращачи, вази, цветя. Виждат само урната и тя дими...

После и това изчезва. Но защо не чувствам, че губя нещо, някого задъгго, може би завинаги? София се заличава и от мисълта ми дори.

Родината не е вече тук, край къщата, която напуснах, до близките, с които се разделих, пред Витоша, от която няма вече да се опивам.

Родината е Там! За мен тя се възправя пред добруджанската граница, пред тая света земя, от която израства Тутракан².

Тутракан!

Добруджа, родино моя!

Прозорците и коридорите опустяват. Всички се прибираме. Гледаме се... Ето, Петър Дяконов, съученикът, състудентът ми, сяда срещу мен.

– Здравей, Дяконе!

Ръкуваме се сърдечно. После почваме да разпитваме другарите си, да се опознаваме. Кой за коя дивизия заминава? Тук получавам първия студен душ. Излиза, че само Петър и аз отиваме в строя. Петима души са за допълващи части и укрепени пунктове, шестият – даже не е строевак! Защо тогава той, и то единствен, тъй много викаше, тупаше се, почти запречваше с измъчените

2. Овладеяването на Тутраканската крепост (5 – 6.09.1916) е първата важна задача на Трета армия под командването на генерал Стефан Тошев за бързо настъпление в Добруджа. За 36 часа български и немски войски овладяват позицията, пленени са 30 000 офицери и войници.

си гърди прозореца?

– Ние... ние ще ги научим! Ние... ние ще им дадем да разберат! Ние ще победим!

От всички пороци лицемерието е най-гнусният. Накрват те да вярваш в това, с което искат да те излъжат, чрез привидно искрена, убеждаваща увереност. Този господин бе вече завършил университета, името му бе почнало да си пробива път, днес е познат с трудовете си. Само един му липсва. Не си даде труда да постъпи, както други постъпиха.

Четирима, за които ми е известно – приятелят ми Борис Марков от 36-и полк, съученикът ми Константин Маляков от 17-и полк и другарите ми от полка Христо Велков и Любен Занков, бяха изтеглили билетчета за оставане, макар и временно, във вътрешността. Но и четиримата ги върнаха. При това Христо и Любен имаха вече по трима братя на фронта.

– Другарите ми заминават – заявяваха те, – как мога аз да остана!

Гарите следват. Слизаме. Откривам мнозина софиянци. Други войници се качват. Използвали тридневния отпуск, бързат да не пропуснат влака.

Пристигахме в Каспичан. Броят ни е намалял. Някои бяха слезли по гарнизоните. Други имаше да продължат.

– Първа дивизия, насам!

Събираме се. Почти всички се познаваме по лице. Радостни, щастливи, горди сме, че сме избрани.

Когато дойде времето да ни разпределят, на дивизията се дадоха от всяка школна рота само по осем души. А в нея можеха да попаднат само хора от нашата дивизионна област, само софиянци. Така от нашата рота, от двадесет и девет софиянци, влязохме само първите осем по успех.

На следния ден още малко пътуване с влака – до Шей-

манджик³, където трябва да слезем. Предстои ни дълъг път с каруци. Качваме се по гвама. Попадам с Борис Сарафов. Живеехме на съседни улици, познавахме се.

Седнали на сангъчетата си, образуваме керван от 40 прашни каруци, които се носят по прашния път, опрашвайки грехи, лица, ръце.

Пътуваме ден, после нощ, отново ден...

Пълнолуние. Топло. Приятно. Радостно.

Говорим за войната, за познатите, за университета, за какво ли не. Едва завършил, веднага, само след няколко дни, Борис постъпва в школата. Все пак, от гругари знаеше и ми разказа няколко случая от „съдебната практика“.

Става късно. Но спи ли се и как при моя трясък, в тая малка, тясна каруца с един кон? Разговоряме. И се чудим какво сме успели да си кажем.

И ето, Борис ми разкрива съкровениите си тайни. Разказва ми за любовта си към г-ца Х. Говори ми продължително, с подробности за тази толкова мила и умна лекарска дъщеря, която отдавна вече има свое семейство, деца.

Луната свети. Каруците тракат. Ние се грусаме. Прахът праши. Нощта отлита.

– Ей, Сарафов, като пътуваме заедно в една каруца, току-виж, че се връщаме един ден като ранени, и то пак заедно, в една и съща каруца!

* * *

Пристигаме в щаба на дивизията. Поздравяват ни. Питат къде желаем да служим. Дават ни няколко големи листа, за да ги попълним.

Ние, пехотинците, разполагаме и с трите бригади, и с шестте полка: 1-ви, 6-и, 16-и, 25-и, 41-и и 42-и. Кой

3. Старото име на село Хитрино, област Шумен.

където иска! Може ли да става дума за избор! Разбира се – 1-ви полк!

Преди да почне да учи нагледно географията, баща ми бе служил цели 15 години в него! Добре е да се създава традиция, казах си, макар службата ми да е само през войната.

Но само това ли? Отличията, които бе си извоювал, името, което бе си създал, правеха от 1-и полк наистина един от най-първите. Самото име бугеше вече и уважение, и желание.

Другарите ми избраха моя или оня полк и когато към края на записването погледнах списъка, не забелязах много голяма разлика в броя на саморазпределилите се по части кандидати.

Какво бе обаче учудването ми, когато след малко ни съобщиха официалното назначение. Вместо в 1-и, определяха ме в 41-и. Заедно с мен в същия полк попаднаха и мнозина други, които бяха пожелали да служат в 1-и, 6-и или друг, докато някои, пожелали 41-и, бяха пратени в 1-и или 6-и!

Не можахме да отгатнем причината. Първото, което би могло да ни мине през ума, излезе неоснователно. Разпределението ни тук, в дивизията, не бе по успех. Илия Ковачев и още двама от най-първите кандидати попаднаха в нашия полк. Значи... Просто сме станали жертви на молива...

Някои посрещнаха новината безразлично, спокойно, почти радостно:

– Такъв ми бил късметът!

Други проявиха сдържано или несдържано недоволство. Всичко обаче остана между нас. Водеше се бой. Нямахме време за молби. Трябваше бързо да се явим по частите си.

Тръгнахме, но недоволството ми не можеше да се скрие.

– Нищо, нали и 41-и пак е полк, нали и там има хора...

– каза ми един от нашите, който също нямаше основание да бъде много доволен, но бе успял вече да се утеша.

* * *

Пътят ни минаваше по добруджанската земя. Движехме се по стъпките на бойците, овладели непревземаемия Тутракан, а сега набързо минахме силистренските укрепления и се чудехме и на усъвършенстваната отбранителна линия, и на опразнената без бой крепост.

Пътищата бяха загръстени от коли, каруци, конници. Всичко бърза, всичко вика. Ракли, болнични автомобили, коли с ранени се смесваха в общия шум.

Вляво и вдясно от шосето, докъдето достига околото – раници, шинели, куртки, мушамы, платнища, чанти, манерки, пушки – какво ли не. А коли, ракли, оръдия! После трупове, трупове... Целият път, по който се движим вече пеша, свидетелства за грозното бягство на поразена от гръм войска, неустояла нито на огъня, нито на духа на победителя.

Шосето е на много места прокопано, за да попречи на бързото минаване на наши оръдия и коли. Но нищо, пътят отбива веднага встрани и минава отново на шосето.

Неспособна сама да се бори, отстъпващата войска си служи с непозволенни средства. Навсякъде раници, мушамы, чанти са закрепени с канана на невидима се бомба. Вдигнеш някой предмет – и тя избухва. Не един наш войник стана жертва на това гнусно изобретение.

Даже труповете, тия свети места, не са пощадени. Наши санитарци, наши свещеници се приближават смилено, за да вдигнат благоговейно, да погребат християнски падналите за родината им румънци. Побутнат труп, вдигнат труп – и невидима бомба избухва. Не един наш санитар стана жертва на това нечовешко изобретение.

Осквернихте даже труповете. Унизихте даже пог-визите. Погаврихте се даже с жертвите. Жертвите, които вашите войници принесоха пред светия олтар на свята си родина. Вашата родина!

Предупредени сме. А и почти на всички разхвърляни предмети, поне на тия от двете страни на шосето, са поставени хартии с надпис: „Не пулай, опасно за живота!“.

Достигаме вече нестроевите от полка.

Пристигнахме. Направихме репетиция как ще се представим. Когато всичко бе готово, командирът на полка се показва.

Слаб, сух, висок, с черни мустаци и малка остра брада, подполковник Хараламби Тошков се приближи приветливо, ръкува се с всички, чувайки под носа си войнишкото:

– Господин подполковник, представя ви се офицерският кандидат...

Командирът се усмихваше с доволство на тая енергия, която се излъчваше от нас, и ни възнагради с хубави думи. Поздрави ни за бодрия и спретнат вид и ни пожела...

Но, водеше се бой, трябваше да се бърза. Необходимо бе да се явим веднага в дружините и ротите, в които вече бяхме разпределени.

В първа рота отиваше Венелин Янев, завършил в Лозана, кандидат-адвокат (ранен в Добруджа, член на апелативния съд в София).

Във втора – Илия Ковачев, завършил Султанския лицей в Цариград, студент по право (убит в Македония), Христо Велков, студент по право (строителен инженер в Министерството на железниците в София).

В трета – Пенчо Бугевски, кандидат-адвокат (адвокат в София), Георги Ст. Георгиев, студент по право (ранен в Добруджа, прокурис в София).

В четвърта – Любен Занков, студент по математика (ранен в Румъния, машинен инженер в Русе).

В пета – Алекси Савов, току-що завършил Търговската

академия в Лайпциг (ранен в Добруджа, прокурист в София).

В шеста – Андрей Заяков, студент по право (ранен в Добруджа, юрист и млякюлотърговец в Пловдив), Александър Василев, студент по химия (ранен в Румъния, инженер химик, инспектор в Министерството на стопанството).

В седма – Борис Сарафов, завършил право (ранен в Добруджа, главен комисар по прогдоволствието в София).

В осма – Иван Момчилов, студент по право (ранен в Добруджа, химик, учител в Търговската гимназия в София).

В девета – Славчо Павлов, студент по право в Лион (адвокат в София), Григор Станков, студент по право (ранен в Добруджа и в Румъния, юрист в Българската земеделска и кооперативна банка).

В единадесета – Иван Попов, народен учител (ранен в Добруджа, учител в Саранци, Софийско).

В дванадесета – Сродко Николов, народен учител (ранен в Румъния, учител в Зелениград, Трънско).

В нестроевата – Цветан Димитров, студент по филология (завършил финанси в Лайпциг, работи в Българската народна банка).

Знаменитата школа! Хиляда деветстотин и четирнадесет души – два мирновременни полка. Знаменитият 40-и набор!

Петнадесет души – двадесет и седем ордена „За храброст“!

Един бе убит. Трима от ранените не се завърнаха. Един от завърналите се бе изтеглен. Останалите десетима останахме до края на войната.

Десет души – двадесет и един ордена „За храброст“!
40-и набор, 41-и полк, Първа дивизия!

Шестима от дружината вървим, а ето насреща ни офицер на кон – дружинният адютант подпоручик Дечо Чалъков. Конят два пъти по-голям, а Дечо не е малък.